

Каляда Кацярына, 11 група

БЕЛАРУСКАЯ ВЁСКА Ў ТВОРЧАСЦІ АНДРЭЯ ФЕДАРЭНКІ

Навук. кіраўн. – Н. В. Заяц, канд. філалаг. навук, дац.

Многія беларускія пісьменнікі, народжаныя і ўзгадаваныя ў вёсцы, нават пасля пераезду ў горад застаюцца вернымі малой радзіме, узнаўляючы і пераасэнсоўваючы яе жыццё ў сваіх творах. Пра “сялянскую Атлантыду” шмат пісалі былыя вясцоўцы Кузьма Чорны, Янка Брыль, Іван Пташнікаў, Віктар Карамазай і многія іншыя аўтары. Тэма вёскі – адна з галоўных у мастацкім набытку сучаснага прэзаіка Андрэя Федарэнкі. Больш за тое, па словах літаратуразнаўцы М. Тычны, “бадай што Федарэнка адзіны, хто цяпер апісвае штодзённую рэальнасць простых людзей з вёскі. Здавалася б, ён сам даўно жыве ў горадзе, аднак душой ён з гэтымі людзьмі, з іх болей і клопатам” [2].

У аповесці “Вёска” (1995) душэўная прывязанасць пісьменніка да вясковага жыцця выяўляецца найбольш выразна. Жыццё вёскі разгортваецца на фоне грамадскіх зрухаў пачатку 1990-х (абвешчэнне незалежнасці, беларусізацыя, мітынгі, актуалізацыя нацыянальнай ідэі). Галоўны герой аповесці студэнт Антон Васкевіч не застаўся ў баку ад падзей, аднак яго актыўнасць прывяла да выключэння з другога курса сталічнай ВНУ. Вымушаны вяртацца дадому, у вёску Антон перажываў, як пройдзе яго сустрэча з землякамі, як ён будзе тлумачыць сваё з’яўленне. Першым, каго ён убачыў на станцыі, быў “дурненькі” Пульс, пытанне якога адразу дало зразумець Антону, што чуткі пра яго ходзяць:

– *А раскажы, як ты п’янстаў? – дапытваўся Пульс.*

– *Запомні: я пастрадаў не за п’янства, – смяючыся адказваў Васкевіч, – а за «ідзею»!*” [3, с. 4–5].

Аднак землякам цяжка зразумець “ідэйнага” Васкевіча, ім прасцей і прывычней думаць, што хлопца выключылі па больш банальнай прычыне: за п’янства – з’яў, вельмі распаўсюджаную ў сучаснай вёсцы.

Як заўважае даследчыца В. Козіч, “пісьменнік псіхалагічна тонка паказвае сённяшнюю вёску з праблемамі, якія толькі множацца з цягам часу. Гэта бюракратызм чыноўнікаў раённага маштабу, баўленне часу маладымі ў п’янках, гульнях у карты...” [1, с. 1043]. Застаўшыся на малой радзіме, Васкевіч акунуўся ў гэту атмасферу: у суседнім з бібліятэкай, куды ён пайшоў працаваць, памяшканні збіралася моладзь, выпівала, гуляла ў карты, і хлопец далучыўся да кампаніі, бо не хацеў адрознівацца: “*У такім жа вялікім, як і бібліятэка, памяшканні з двух ранейшых класаў, у адным кутку, абсеўшы лаўку, гулялі ў «храпа» – Пеця, Ручка, нейкія малыя, нейкі чорны, калматы, як цыган, з доўгімі бруднымі пазногцямі, якому ішла карта і ён увесь час крычаў: «Са мной!», «Верталёт!», «Тры ўзяткі!»; побач, проста на падлозе, – літровы слоік самагонкі – хто хоча падыходзь, налівай, пі... Усе, у тым ліку і малыя, курылі бесперапынна. У другім кутку, дзе таксама стаялі лаўкі, дзявочая кампанія слухала магнітафон*” [3, с. 51–52]. Хутка Антон зрабіўся сваім у гэтай кампаніі, і колам яго інтарэсаў стала п’янства і

дзяўчаты. У сшытку Васкевіча можна знайсці разважанні пра дзяўчат, якія яму падабаліся: *“Лена – Наташа – Ірэн. Лены ва мне ўжо няма. Ірэн... вось што мне, аказваецца, трэба было, а не дзіця Наташа. Не, Наташу люблю – душу яе, вочы, форму школьную на ёй; люблю, калі яна сядзіць тут і калі на развітанне першая лезе цалавацца... Люблю за тое, што людзі нібыта больш цэняць і паважаюць мяне, бачачы, што яна за мной бегае... Але кофточка яе сястрынская, але матчыны словы: «Ты знаеш, з якой яна сям’і?», але яе самой словы: «Чаму ты не спрабуеш са мной?..»*

Падумаеш пра гэта – і ўся любоў некуды знікае...” [3, с. 80–81].

Такі лад жыцця – п’янкi і любоўныя авантуры – ніколькі не спрыяюць душэўнаму спакою былога студэнта. Да асабістых перажыванняў далучаецца адчуванне віны перад маці, надзеі якой ён не апраўдаў, і братам, у якога ўзніклі з праблемы з-за яго палітычнай актыўнасці. Аказалася, што лісты Васкевіча брату Сцяпану сталі вядомыя яшчэ некаму (*“Адно пісьмо невядома кім і навошта прачытанае, другое ўвогуле не дайшло...”* [3, с. 19]). Антон не верыў сваім вушам, калі брат сказаў адну гісторыю: *“Перад Новым годам вызывае мяне з бытоўкі брыгадзір – зэк, нахабны, тупое рыла – і расказвае, што ў дырэктара была нарада, дзе адзін «весі в хвосте» – у скураной куртцы – ціхенька сядзеў у кутку, а потым падыхоў да яго, брыгадзіра, і сказаў: «Перадай Васкевічу, што калі ён не хоча згніць у сваёй маласямейцы, калі хоча атрымаць нармальную кватэру, хай менш торкаецца са сваімі газеткамі і менш ляпае языком. А з тым мінскім братцам мы яшчэ разбярэмся!»*” [3, с. 19]. З-за Антона Сцяпану пагражалі не даць кватэру, аб якой ён марыў і з якой звязваў надзеі на лепшае жыццё.

Антонавы душэўныя перажыванні, яго роздумы пра вёску, сваё месца тут і ў жыцці ўвогуле ўзмацняюць незадаволенасць бягучым станам рэчаў, віна перад роднымі. Да складанага комплексу пачуццяў далучаецца яшчэ і адзінота, незразумеласць героя землякамі, абыякавымі да нацыянальнай ідэі, на якую “хварэе” Антон. *“І самае важнае – ВЁСКА. Чаго я тут, хто я тут? Некалі зімою гасарыў матцы: «Я пастрадаў за тое, што люблю вас, вашу мову, звычкі...», казаў і сам верыў, бо яшчэ Менск з галавы не выветрыўся. Добра любіць на адлегласці, едучы ў метро, п’ючы ў інтэрнаце віно ці сядзячы на лекцыі ў будыніне ў цэнтры Менска... А тут? Ды ці любяць яны самі сябе, гэтую мову сваю, звычкі?! Самыя тыповыя іхнія пра сябе выказванні: «Язык ні польскі, ні конскі», «Гаруем-гаруем невядома на якога чорта, так прапала жыць – цьфу!»*” [3, с. 81].

Побач з сацыяльнымі праблемамі пісьменнік, такім чынам, звяртаецца да пытання нацыянальнага самаўсведамлення сучасных вяскоўцаў, спрабуе акрэсліць нацыянальны характар беларуса-земляка. *“Увесь тутэйшы люд цвёрда лічыць сябе беларусамі праваслаўнай веры і гэтак жа цвёрда не лічыць сваю мову беларускаю. Калі папытаць, а якая, з гатоўнай пагардаю да сябе адкажуць: «Абы-якая, ні польская, ні конская!». Прызнаюць свой рэгіён Палессем (ад таго, што вобласць не так даўно звалася Палескаю?) і не прызнаюць сябе палешукамі; пагардліва крывацца, ківаючы на захад: «Ета там, пад Пінск, западня!». Паважаюць яўрэяў («Адзін аднаго глядзяць,*

не тое, што му»), у кожнага знойдзеца гісторыя, як спрытна «от була Фаня» зубы без наркозу рвала, і «буў Мойша» ставіў – во, паглядзі, – і пакажа белы сталёвы рот, адварнуўшы пальцам губу. Цыганамі, як і паўсюль на Беларусі, любяць палохаць дзяцей, але і ў дарослых ёсць боязь перад гэтай таямнічай нацыяй – «усе языкі на свеце можна разабраць, а цыганскі ніхто ніколі не разбярэ!». Калі ходзяць па сяле цыганкі, бабы абавязкова вынесуць сала, як – невядома адкуль і з якіх часоў убілася ў тутэйшыя галовы паданне, што «яўрэі Хрыста распялі, а цыганы знялі з крыжа». З рускіх пасмейваюцца, лічаць горшымі за сябе – «пскапской есь пскапской!» – скажуць, перадражніваючы. Пабойваюцца ўкраінцаў – «усіх можна абдурыць, а хахла ніколі!», але песні ўкраінскія любяць больш за беларускія, хоць і спяваюць зусім на свой лад» [3, с. 37].

Герой аказваецца адзінокім у грамадстве, ад якога ён ужо адвык, і менавіта гэта яго змяняе, робіць іншай, больш сталай, асобай. Сярод землякоў ён не знаходзіць сабе месца і мусць вяртацца ў горад: «Страшна было ехаць, яшчэ страшней – аставацца. Васкевіч думаў, што ён захварэў тут, заразіўся, і ўжо не зможа зайсці ў аўтошчыню тым вясёлым бестурботным хлопцам, якім быў усяго год назад, што цяпер ён будзе цягаць за сабою, як чарапаху панцыр, сваю вясківасць, адчуванне нейкай вялікай несправядлівасці, ненармальнасці ўсяго, і цяпер – не дай Бог давядзецца – за сваю родную вясковую беларускую мову ён будзе стаяць насмерць, трымацца будзе за яе, як за апошняе, як за адзіны карэньчык, што жывіць яго, звязвае вось з маткаю, Пульсам, з гэтым лесам, якім яны ідуць, з усім, што пакідае ён ззаду...» [3, с. 111].

Такім чынам, беларуская вёска ў апавесці А. Федарэнкі паказваецца абыякавай да сацыяльна-палітычных пераўтварэнняў, закінутай і засяроджанай на побытовых пытаннях. Малады герой твора, захоплены новымі ідэямі і павязамі, не ўпісваецца ў гэтую сістэму, выглядае дзіваком і вяртаецца ў горад, пакідаючы, аднак, клопат пра вёску і балуючую любоў да яе ў сваёй душы.

Літаратура

1. Козіч, В. І. Андрэй Федарэнка / В. І. Козіч // Гісторыя беларускай літаратуры ХХ стагоддзя : у 4 т. – Т. 4, кн. 3 / НАН Беларусі, Аддз-не гуманіт. навук і мастацтваў, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ. ; навук. рэд. У. В. Гніламёдаў. – 2-е выд. – Мінск, 2015. – С. 1038–1061.
2. Міхась Тычына: “Андрэй Федарэнка ўвайшоў у шэраг беларускіх класікаў” [Электронны рэсурс] // Будзьма беларусамі!. – Рэжым доступу: <http://budzma.by/news/mikhas-tychyna-andrey-fyedarenka-wvayshow-u-sherah-byelaruskikh-klasikaw.html>. – Дата доступу: 10.12.2017.
3. Федарэнка, А. Нічыё / А. Федарэнка. – Мінск : Маст. літ., 2009. – 430 с.